

جهاد تبیین راهبرد مقابله با جنگ شناختی با تأکید بر دیدگاه‌های

آیت‌الله خامنه‌ای

مصطفی قربانی^۱

شماره ۳(۳)

سال ۱

فصل زمستان ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۹/۰۷

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۱۲/۰۸

صص: ۷۶-۹۶

چکیده

جنگ شناختی به‌عنوان یکی از محورهای جنگ ترکیبی دشمنان در برابر جمهوری اسلامی ایران، مبتنی بر وارونه‌نمایی و تحریف واقعیت‌های مرتبط با ایران است. از دیدگاه مقام معظم رهبری، جهاد تبیین نسخه مقابله با این نوع جنگ است. بنابراین، سؤال اصلی پژوهش حاضر این است که «چگونه می‌توان در برابر جنگ شناختی جهاد تبیین اثربخش انجام داد؟» با روش تحلیل محتوای کیفی و ضمن اشاره به چگونگی شکل‌گیری و کارکرد حادواقعیت در جنگ شناختی، این یافته‌ها به دست آمد که جهاد تبیین به عنوان کوششی سخت در مسیر روشنگری، روایت‌گری صحیح و دقیق و حقیقت‌پردازی در برابر جنگ شناختی دشمنان، فریضه‌ای قطعی، فوری و همگانی است. برای جهاد تبیین مؤثر نیز علاوه بر اقدامات عملی و گره‌گشای مسئولان و نخبگان انقلابی، رسانه‌ها نیز باید ضمن ایجاد جریان تبیین برای رصد تحریف‌ها و روشنگری به هنگام، دقت در انتشار اخبار خوب و امیدبخش، تبیین ماهیت و دستاوردهای انقلاب اسلامی، به تبیین منشأ ناکارآمدی‌ها و ضعف‌های موجود در کشور، تبیین فرصت‌های جنگ اقتصادی، تبیین ظرفیت‌های انقلاب اسلامی و معترسازی نگاه به درون برای حل مشکلات موجود کشور و... توجه داشته باشند.

کلمات کلیدی: جهاد تبیین، جنگ شناختی، جریان تحریف، رسانه‌ها، نخبگان انقلابی، آیت‌الله خامنه‌ای

^۱ استادیار گروه علوم سیاسی، مجتمع آموزش عالی شهید محلاتی (د)، قم، ایران. Ghorbani.M@smc.ac.ir

استاد: قربانی، مصطفی. (۱۴۰۳). جهاد تبیین راهبرد مقابله با جنگ شناختی با تأکید بر دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای. *شناخت پژوهی مطالعات سیاسی*، ۳(۳)، ۷۶-۹۶.

Ghorbani, Mostafa. (2024). Jihad of Explanation: A Strategy to Counter Cognitive Warfare with Emphasis on the Views of Ayatollah Khamenei. *Political Studies in Epistemology*, 1(3), 76-96.

این مقاله تحت لیسانس آفرینندگی مردمی (Creative Commons License- CC BY) در دسترس شما قرار گرفته است.

مقدمه

جنگ شناختی، در همراهی با تهاجم سیاسی، اقتصادی، امنیتی و... یکی از مهم‌ترین محورهای تهاجم ترکیبی و همه‌جانبه دشمن علیه نظام اسلامی است (khamenei, 2022/2/8). در این جنگ با هدف زمینه‌سازی برای تغییر باور به گذشته و آرمانی فرض کردن وضعیت سایر کشورها، به بزرگنمایی مشکلات کشور و بن‌بست‌نمایی از آینده پرداخته می‌شود. در واقع، دشمن با جنگ شناختی می‌کوشد تا از ایده‌ها، ساختارها، راهبردها، سیاست‌ها و رفتارهای نظام و به‌طور کلی، ارزش‌هایی که مردم ایران آن‌ها را معتبر می‌دانند، تردید ایجاد کند و آن‌ها را فاقد اعتبار نشان دهد. در تمهیدی تاریخی می‌توان گفت که نظام سلطه که از بدو استقرار نظام اسلامی در صدد معارضه با آن بود، با تهاجم صدام به ایران به حمایت همه‌جانبه از آن پرداخت و در ادامه، با فروپاشی شوروی و حاکم شدن نظم تک‌قطبی بر نظام بین‌الملل با محوریت آمریکا، این کشور تلاش کرد تا در قالب دکترین‌های جهانی خود مانند «ترویج دموکراسی و حقوق بشر»، «مبارزه با تروریسم» و... به مقابله با انقلاب و نظام اسلامی بپردازد. با این حال، جمهوری اسلامی نه تنها تسلیم فشارهای آمریکا نشد، بلکه با دستیابی به برخی دانش‌های راهبردی و شکست انحصار قدرت‌های سلطه‌گر در این حوزه، نشان داد که مصمم به قوی‌سازی خود و توسعه قدرت می‌باشد. به همین دلیل، نظام سلطه با رهبری آمریکا تلاش کرد تا در قالب «تحریم‌های فلج‌کننده»^۱ مانع از تداوم پیشرفت‌های جمهوری اسلامی ایران شود (Barznouni & Farhadi, 2020: 107-110).

با مقاومت جمهوری اسلامی ایران در برابر امواج سهمگین تحریم‌های ضدایرانی، بار دیگر آمریکا در قالب اعمال فشارهای جامع و حداکثری، به «جنگ ترکیبی» علیه دولت و ملت ایران روی آورد که این بار نه تنها در حوزه اقتصادی، بلکه در حوزه‌های سیاسی، امنیتی و روانی-رسانه‌ای (شناختی) نیز بر ابعاد و دامنه خصومت‌هایش علیه ایران افزود. نکته مهم در این میان آن است که به سبب ماهیت و دامنه تأثیرگذاری جنگ شناختی، در جنگ ترکیبی موجود علیه جمهوری اسلامی ایران، جنگ شناختی محوریت دارد (Eftekhari & Raji, 2019).

از آنجا که عبور موفق نظام اسلامی از شرایط پیچیده جنگ ترکیبی، منوط بر فایق آمدن بر جنگ شناختی است، به‌گونه‌ای که حتی خنثی‌سازی تحریم منوط به فایق آمدن بر جریان تحریم به‌عنوان کارگزار جنگ شناختی است، در مواجهه با این جنگ ترکیبی باید به دفاع ترکیبی با

¹ Crippling Sanctions

جهاد تبیین راهبرد مقابله با جنگ شناختی با تأکید بر دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای

محوریت خنثی‌سازی جنگ شناختی روی آورد. در واقع، چاره کار جنگ شناختی، روشن‌گری و تبیین دقیق و درست واقعیت‌ها می‌باشد؛ اقدامی که با جهاد تبیین میسر است و رهبر معظم انقلاب از آن با عنوان «جهاد عظیم روزگار ما» (Khamenei, 2022/01/23). یاد کردند. بنابراین، در پژوهش حاضر تلاش می‌شود تا به این سؤال پاسخ داده شود که در مقابل جنگ شناختی چگونه می‌توان به جهاد تبیین پرداخت؟

۱- پیشینه پژوهش

با وجود اهمیت جهاد تبیین، اما این موضوع از سوی پژوهش‌گران چندان مورد مذاقه علمی قرار نگرفته است. از میان معدود آثار موجود در این زمینه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: صلح‌میرزایی (۱۴۰۱) در کتاب «جهاد تبیین در اندیشه‌ی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای مدظله‌العالی» به ابعاد مختلف جهاد تبیین از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای از جمله تعریف، فواید و آثار، الزامات و روش‌های جهاد تبیین و وظایف اقشار و نهادهای مختلف در این زمینه را از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای گردآوری کرده است.

نصیری‌فرد (۱۴۰۱) در کتاب «جهاد تبیین؛ مفاهیم، تکنیک‌ها و مهارت‌ها» ضمن مفهوم‌شناسی و ساختارشناسی جهاد تبیین، تکنیک‌ها و مهارت‌های آن، به الزامات، کلیات ساختاری تبیین و بسترهای جهاد تبیین هم پرداخته است.

نیکونهاد و بیوک (۱۴۰۳) در مقاله «طراحی و تصویرسازی مطلوب از «جهاد تبیین» در تقابل با پدیده جنگ شناختی مبتنی بر اندیشه‌های رهبری معظم انقلاب» با واکاوی مفهومی و ارائه مدل نظری از جنگ شناختی در بستر فناوری‌های همگرا، به منظور تصویرسازی مطلوب از جهاد تبیین، با مبنا قرار دادن منظومه فکری رهبری معظم انقلاب، الگویی نسبتاً جامع از جهاد تبیین ارائه کرده‌اند. با این حال، الگوی مذکور مختصر و اجمالی می‌باشد.

ملک‌زاده (۱۴۰۲) در مقاله «کارکردها و پیامدهای جهاد تبیین در بین‌المللی شدن الگوی مقاومت از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای» می‌نویسد که فطری و عقلانی بودن هنجارهای مقاومت اسلامی سبب می‌شود که با جهاد تبیین بتوان به تثبیت و گسترش این هنجارها کمک کرد. این شیوه، منجر به تضعیف ظلم و استبداد در سطح بین‌الملل خواهد شد.

کاوند و محمدی مقدم (۱۴۰۱) در مقاله «الگوی مفهومی جهاد تبیین از دیدگاه مقام معظم رهبری» تبلور جهاد تبیین را در شش عرصه فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، دینی و فکر و

اندیشه منحصر دانسته و ضمن برشمردن عوامل زمینه‌ساز جهاد تبیین، به برخی دستاوردهای این فریضه نیز اشاره کرده‌اند.

با توجه به آنچه گفته شد، آثار موجود به‌طور عمده بر مفهوم‌شناسی و تعریف جهاد تبیین، ابعاد و روش‌های آن تمرکز کرده‌اند. ضمن این که بیشتر آن‌ها (به استثنای مقاله نیکونهاد و بیوک) رویکرد نقلی و نه تحلیلی دارند؛ یعنی عمده تلاش آن‌ها معطوف به دسته‌بندی بیانات آیت‌الله خامنه‌ای می‌باشد. بنابراین، نوآوری پژوهش حاضر آن است که ضمن تکیه بر بیانات آیت‌الله خامنه‌ای درباره جهاد تبیین، اما رویکردی تحلیلی دارد و در عین حال، عمده تلاش در این پژوهش معطوف به چگونگی عملیاتی کردن جهاد تبیین می‌باشد.

۲- بحث نظری: جنگ شناختی و حاد واقعیت

جنگ شناختی به‌عنوان نسل نوین جنگ‌ها محصول انقلاب ارتباطات و اطلاعات، جهانی شدن فزاینده و همگانی شدن رسانه‌ها و تحول مفهوم دفاع و جنگ در اثر وقوع این تحول می‌باشد. متأثر از این وضعیت، اساساً پارادایم قدرت در سیاست بین‌الملل از رئال پلتیک به سایبر پلتیک تغییر کرده که طی آن، قدرت دیگر نه در تجهیزات نظامی، بلکه در اطلاعات و توانایی شکل‌دهی به ترجیحات جستجو می‌شود (Ghasemi, 2012: 85-86). بر این اساس، قدرت‌مند کسی است که بر جریان اطلاعات، ادراکات و ذهنیت‌ها یا شناخت توده‌ها مسلط باشد (Moghaddamfar et al., 2021). بنابراین، مصداق جنگ و دفاع هم تغییر کرده؛ بدین ترتیب که امروز به جای جنگ سخت، با جنگ شناختی مواجه هستیم. بنابراین، در این بستر، دفاع متناسب هم ماهیت نرم و شناختی یا تبیینی پیدا می‌کند. در این جنگ نوین یا شناختی، ابزار جنگ، رسانه‌ها بوده و دست‌برتر را کسی دارد که قدرت رسانه‌ای قوی‌تری داشته و می‌تواند با ارائه روایت مطلوب خود، ادراکات و محاسبات جامعه هدف را در راستای موردنظر خود شکل دهد. بنابراین، سؤال اساسی در این زمینه آن است که در قالب جنگ شناختی ادراکات و محاسبات جامعه هدف چگونه به سمت عاملان جنگ هدایت می‌شود؟ به‌طور مختصر در پاسخ باید گفت که جنگ شناختی با ایجاد فضای «حاد واقعیت»، جایگاه‌های شناخت را تصرف می‌کند.

در توضیح باید گفت که مفهوم حاد واقعیت یا فراواقعیت را «بودریار» فیلسوف پست مدرن فرانسوی برای تحلیل اوضاع کنونی جهان در مصاف با رسانه‌ها ابداع کرده است. از دیدگاه وی، امروزه رسانه‌ها نه بازتاب یا واکنشی از دنیا، بلکه خود دنیا هستند (Baudrillard, 2001: 45). به زعم

جهاد تبیین راهبرد مقابله با جنگ شناختی با تأکید بر دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای

وی در دوران حاضر، نشانه‌ها و تصاویر برای صورت‌بندی چیزی غیر واقعی (واقعیتی که وجود ندارد) مورد استفاده قرار می‌گیرد. پس نشانه در این مرحله چیزی نیست جز وانموده خود؛ یعنی نشانه‌ها (تصاویر) واقعیت را نمایندگی نمی‌کنند، بلکه جای آن را تصرف کرده و خود تبدیل به واقعیت شده‌اند. او از این نشانه یا تصویر بر جای واقعیت نشسته به «حاد واقعیت» تعبیر می‌کند. بنابراین، از دیدگاه بودریار، رسانه امروزه به واقعیت احترام نمی‌گذارد، آن را نمایندگی نمی‌کند و دیگر آئینه آن نیست، بلکه خودش واقعیت را خلق می‌کند.

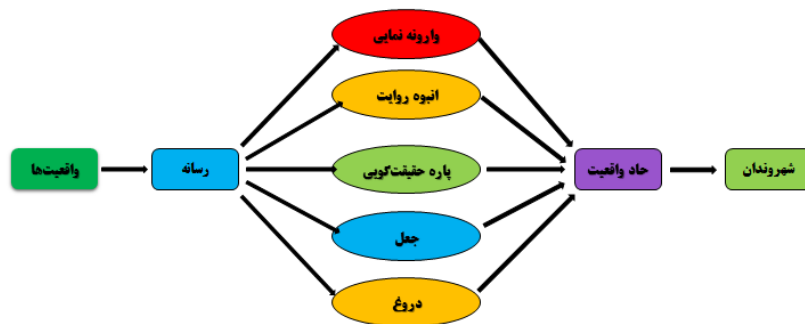
بر این اساس، رسانه می‌تواند با خارج کردن واقعیت‌ها از صحنه، زیست‌جهان انسانی را به دنیایی از نشانه‌های معلق و خودبنیان (بدون ارتباط و نیاز به واقعیت خارجی) تبدیل کند و در همین چارچوب، نشانه‌ها را بر جای واقعیت‌ها بنشانند. از این‌رو، رسانه‌ها با کنترل روابط اجتماعی و ایجاد فضایی نامحسوس، ذهن انسان‌ها را تسخیر و صورت و محتوای مناسبات اجتماعی را جهت می‌دهد (Baudrillard, 1998: 125-121). به دلیل همین ویژگی است که رسانه توانایی تولید هر آنچه مطلوب مراکز قدرت است را دارد. در چنین شرایطی رسانه می‌تواند هر پدیده و رویدادی را با هدف‌های از پیش تعیین شده نه انعکاس، بلکه خلق نماید.

از دیدگاه بودریار، در جهان جدید، با انفجار اطلاعات، اما کاهش روزافزون معنا مواجهیم. در این شرایط، اطلاعات، به تخریب معنا و دلالت پرداخته یا باعث خنثی‌سازی آن‌ها می‌شود. بنابراین، با توجه به تأثیر رسانه‌ها در ساختارهای گفتار و نوشتار، دانش، نگرش، هنجارها، ارزش‌ها و ایدئولوژی‌های مخاطبان در اختیار صاحبان رسانه‌ها قرار گیرد و مقوله‌هایی همچون فرهنگ سیاسی، افکار عمومی و اعتماد سیاسی را فارغ از هرگونه واقعیت خارجی یا فاقد هرگونه منشأ واقعی، در راستای خاصی شکل دهد.

با توجه به آنچه گفته شد، آنچه جریان تحریف در قالب جنگ شناختی انجام می‌دهد، شکل‌دهی به حاد واقعیتی درباره‌ی ایران است که الزاماً منشأ خارجی یا واقعیت عینی هم ندارد، اما با سیطره رسانه‌ای، روایت‌هایی که این حاد واقعیت را شکل می‌دهند، در عمل، جایگاه‌های شناخت برخی از شهروندان وطنی را تسخیر کرده‌اند و مبنای شناخت، نگرش و ارزیابی شهروندان از نظام را همین وانموده‌های رسانه‌ای یا حادواقعیتی که با جنگ شناختی بر ایران سیطره پیدا کرده است، شکل می‌دهد. بنابراین در جنگ شناختی، با توجه به شکل‌گیری حاد واقعیت، اساساً شهروندان واقعیت را از دریچه حاد واقعیتی می‌بینند که آمیخته به مقاصد و منافع جریان تحریف است. از این‌رو، جهاد تبیین در اساس معطوف به واژگونه‌سازی این حاد واقعیتی که جریان تحریف به مدد تسلط بر ابزار

نشریه شناخت پژوهی مطالعات سیاسی

رسانه در ایران شکل داده است. نکته مهم در این میان آن است که چون ماهیت کار جریان تحریف و وانموده‌های رسانه‌ای آن، وارونه‌نمایی، پاره حقیقت‌گویی، انبوه روایت، جعل، دروغ و... است که در مواردی واقعیت خارجی هم ندارد، پس در جهاد تبیین به منظور مقابله با این جریان و شیوه عملکرد آن باید روایتی درست و روشنگر از واقعیت‌های جاری و ملموس در کشور ارائه شود. آنچه گفته شد را به صورت شکل زیر می‌توان ترسیم کرد:

شکل ۲- چگونگی شکل‌گیری حاد واقعیت در بستر رسانه (Source: Author)

۳- روش پژوهش

از آنجا که پژوهش حاضر ماهیت کیفی دارد، از روش تحلیل محتوای کیفی استفاده شده است؛ بدین ترتیب که با مطالعه اسناد موجود که در اینجا، مجموعه بیانات آیت‌الله خامنه‌ای درباره مقوله جهاد تبیین می‌باشد، مفاهیم، گزاره‌ها و چگونگی جهاد تبیین از دیدگاه ایشان استخراج شده است. در عین حال، به منظور تقویت و تکمیل بحث، از سایر منابع مرتبط در علوم اجتماعی و سیاسی نیز استفاده شده است.

۴- چستی جهاد تبیین

از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای، جهاد تلاش و کوششی است در برابر دشمن: «جهاد یعنی چه؟ جهاد یعنی تلاش در مقابله‌ی با دشمن؛ جهاد یعنی تلاشی که هدف‌گیری در مقابل دشمن در آن وجود داشته باشد؛ این جهاد است. در اصطلاح اسلامی و منطق اسلامی، جهاد این [کاری] است که در مقابل دشمن انجام می‌گیرد. شما [اگر] کار اقتصادی بکنید برای مقابله‌ی با دشمن، می‌شود جهاد؛ کار علمی و تحقیقی بکنید برای مقابله‌ی با دشمن، می‌شود جهاد؛ حرف بزنید، تبیین کنید برای خنثی کردن وسوسه‌ی دشمن، می‌شود جهاد؛ اینها همه جهاد است. پس مهم این است که ما عرصه‌ی

جهاد تبیین راهبرد مقابله با جنگ شناختی با تأکید بر دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای

جهاد را تشخیص بدهیم که در هر زمانی در چه عرصه‌ای باید جهاد کرد؛ این خیلی مهم است» (Khamenei, 2022/01/23). بنابراین، جهاد دو معنای مهم دارد: تلاش و سخت کوشی در راستای دست‌یابی به یک هدف ارزشمند و مهم؛ و کوششی در مقابله با دشمن برای دفع خطر آن. تبیین در فرهنگ‌های فارسی به معنای «هویدا شدن؛ پیدا شدن و آشکار شدن، بیان کردن؛ آشکار ساختن؛ توضیح و تفسیر کردن؛ روشن گفتن و روشنگری است اظهار، بیان، تاویل، تعبیر، تعریف، توجیه، توصیف، توضیح، وصف، بازگفت و...» آمده است. در تفسیر آیت‌الله مکارم شیرازی آمده است: «تبیین» از ماده «بین» به معنای فاصله میان دو چیزی است. سپس به معنای جدایی و آشکار شدن آمده است (https://makarem.ir). در بسیاری قرآن کریم، تبیین به معنای ظهور، انکشاف و وضوح آمده است؛ بنابراین، «بینه» چیزی است که دلیلی روشن و آشکار است.

با توجه به آنچه گفته شد، در ترکیب «جهاد تبیین»، مفهوم جهاد «جنس» بوده و مفهوم تبیین «فصل» آن است که کارکرد تخصیصی دارد و نوع آن جنس را مشخص می‌کند. براین اساس، منظور آیت‌الله خامنه‌ای، اقدامی است که طبق رویه‌های عادی نیست، بلکه تحولی بنیادی و متمایز از قبل است. بنابراین، دیگر جایز نیست به روال گذشته در این مسیر حرکت کرد و لازم است یک تحول انقلابی و یک جهاد به سوی کشف و بیان حقایق در برابر ابهام‌آفرینی و پرده‌افکنی دشمنان بر روی حقایق را عملیاتی کنیم که هم از حیث کمیت و هم از حیث کیفیت، یا به بیان دیگر از لحاظ سرعت، قدرت و دقت عملیاتی با مسیر قبلی متفاوت باشد (Farshbaf, 2021).

با توجه به آنچه گفته شد، جهاد تبیین را می‌توان فعالیت و کوششی سخت در مسیر روشنگری، روایت‌گری صحیح و دقیق، حقیقت‌پردازی و... در برابر اغواگری‌های جبهه دشمنان دانست. بنابراین، مفروض این عبارت آن است که دشمن در حال انجام اقداماتی است تا چهره حقیقت را پنهان سازد و برای مقابله با او بایستی به افشاگری، آشکارسازی، روشنگری و... روی آورد.

۵- چرایی و ضرورت جهاد تبیین

مهم‌ترین دلایل توجه و تأکید آیت‌الله خامنه‌ای بر جهاد تبیین در مقطع زمانی کنونی عبارت‌اند

از:

۵-۱- فعالیت‌های جریان تحریف

تبیین نقطه مقابل تحریف بوده و ضرورت آن به وجود تلاش‌های سازمان‌یافته وسیع برای تحریف واقعیت‌های مرتبط با ایران برمی‌گردد. در توضیح باید گفت که در ادامه‌ی تحول راهبردها

نشریه شناخت پژوهی مطالعات سیاسی

و شیوه‌های دشمنی نظام سلطه با انقلاب اسلامی، در کنار فشارهای همه‌جانبه و فلج‌کننده اقتصادی (تحریم)، در حوزه‌ی روانی- رسانه‌ای نیز با محوریت جریان تحریف تلاش می‌شود تا با تخریب ایدئولوژی، ساختارها، رفتارها، سیاست‌ها و کارگزاران نظام، در ذهنیت عامه مردم ایران از آن‌ها اعتبارزدایی کرده و باعث شکل‌گیری بحران مشروعیت برای نظام شود. آیت‌الله خامنه‌ای در تبیین جریان «تحریف حقایق» و واژگون نشان دادن واقعیات می‌فرماید: «هدف این جریان، ضربه زدن به روحیه‌ی مردم و دادن آدرس غلط درباره‌ی علاج تحریم است. ... هدف دشمن، گرفتن نشاط و امید از ملت بویژه جوانان است تا این‌گونه القا کنند که کشور به بن‌بست رسیده و امکان حل مشکلات وجود ندارد. ... در این خط تبلیغاتی، نقاط قوت به‌طور کلی انکار و یا در مورد آن سکوت می‌شود اما اگر نقطه‌ضعفی باشد، ده‌ها و حتی صدها برابر بزرگ‌نمایی می‌شود. ... گفته می‌شود اگر می‌خواهید تحریم‌ها برطرف شود، کوتاه بیایید و ایستادگی نکنید و متأسفانه برخی در داخل هم این آدرس غلط را تکرار می‌کنند اما این خط بر روی اکثریت ملت ایران با شناختی که از دشمن و غرض‌ورزی او دارند، مؤثر نیست» (Khamenei, 2020/07/31).

بنابراین، جهاد تبیین ضرورت دارد تا براساس آن، نقشه دشمن برای تحریف که نتیجه آن، تغییر محاسبات توده‌های مردم، نخبگان و مسئولان کشور است، خنثی شود. از این‌رو، جهاد تبیین معطوف به روشنگری و بصیرت‌افزایی در مقابل تهدیدات دشمن به‌ویژه در بعد رسانه‌ای- تبلیغاتی آن است.

۵-۲- علاج بودن تبیین در برابر جنگ شناختی

در مقابل جنگ شناختی با کارگزاری جریان تحریف از تاکتیک‌هایی چون وارونه نشان دادن، تحریف، بزرگ‌نمایی ضعف‌ها، نادیده گرفتن قوت‌های نظام و کشور و شیوه‌هایی از این قبیل استفاده می‌شود (4: Ghorbani & Saeidi, 2021). از این‌رو، سلاح مؤثر برای مقابله با این جنگ، جهاد تبیین است تا با ارائه روایت درست از وضعیت کشور، سلاح تبلیغاتی دشمن را خنثی کند. براین اساس، جهاد تبیین در واقع، ابزار و شیوه موازنه‌سازی در برابر تهاجم روانی- رسانه‌ای دشمن علیه نظام است.

۵-۳- جلوگیری از خطاهای تحلیلی

جهاد تبیین ضرورت دارد تا در آن به صورت جهادی و با وجود دشواری‌های صحنه، توانمندی‌های جبهه‌ی خودی و در نقطه مقابل، ضعف‌ها و سستی‌های جبهه‌ی دشمنان، علی‌رغم هیمنه‌ی ظاهری آن‌ها بازگویی و واکاوی شود. در واقع، با جهاد تبیین باید تلاش شود تا با بازگویی قوت‌های خود و ضعف‌های دشمنان، علی‌رغم فضا‌سازی‌های رسانه‌ای دشمنان، روایت درست و

جهاد تبیین راهبرد مقابله با جنگ شناختی با تأکید بر دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای

واقعی از صحنه‌ی رویارویی دنیای استکبار با انقلاب اسلامی ارائه شود. مزیت این اقدام آن است که تصویرسازی دشمن از ایران را بی‌اعتبار می‌سازد و با ارائه‌ی تصویری منطبق بر واقعیت‌ها از کشور، امید و اعتماد را در داخل کشور زنده نگه می‌دارد.

در توضیح باید گفت این که در مواردی صحبت از ضرورت تسلیم در برابر فشارهای آمریکا می‌شود، به‌طور عمده به دلیل گرفتار شدن در فضای تبلیغاتی دشمنان است. در واقع، منادیان این قبیل بحث‌ها هم اطلاعی از ضعف‌های جبهه دشمن ندارند و تصور می‌کنند که واقعیت دشمن آن‌گونه است که می‌نمایاند و هم اطلاعی از توانمندی‌ها و قدرت نظام ندارند و تصور می‌کنند که وضعیت کشور و نظام، آن‌گونه است که دشمن می‌نمایاند. بنابراین، در این شرایط، جهاد تبیین لازم است تا با بازگویی قوت‌ها و توانمندی‌های نظام و شالوده‌شکنی از تصویری که رسانه‌های بیگانه از ایران ارائه می‌کنند، روایت درستی از وضعیت کشور ارائه شود تا از این قبیل خطاهای تحلیلی جلوگیری شود.

۴-۵- امیدبخشی و امیدآفرینی

در جنگ شناختی، دشمن بیش از هر چیزی بر ایجاد فضای ناامیدی و توسعه آن در کشور متمرکز است. بنابراین، در نقطه مقابل باید با جهاد تبیین تلاش شود تا فضای امید و خوشبینی نسبت به آینده در کشور زنده نگه داشته و ارتقا یابد. مبتنی بر همین موضوع است که رهبری معظم انقلاب در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، از «امیدآفرینی و نگاه خوشبینانه نسبت به آینده» به‌عنوان کلید همه‌ی قفل‌ها و ریشه‌ای‌ترین جهاد جوانان در گام دوم انقلاب اسلامی نام می‌برند.

۵-۵- شکست جریان تحریم

از دیدگاه مقام معظم رهبری، با شکست جریان تحریف، جریان تحریم نیز شکست می‌خورد (Khamenei, 2020/07/31). در واقع، رابطه‌ی وابستگی متقابل میان تحریم و تحریف وجود دارد؛ به این ترتیب که ابتدا با توطئه‌های مختلف تلاش کردند تا تصویر داخل ایران را دگرگون سازند و سپس با تحریم‌ها، تلاش کردند تا زمینه‌های لازم برای تغییر محاسبات در داخل کشور توسط جریان تحریف شکل بگیرد و سپس، بر مبنای تصویرسازی‌های همین جریان تحریف و ارسال پیام‌های ضعف به خارج، به تشدید تحریم‌ها روی آوردند. براین اساس، با توجه به وابستگی متقابل و درهم‌تنیدگی تحریم و تحریف، طبیعی است که چنانچه با جهاد تبیین بتوان جریان تحریف را شکست داد، می‌توان امیدوار و بلکه مطمئن بود که جریان تحریم نیز شکست خواهد خورد.

دقت در این نکته ضروری است که جریان تحریف با انواع ترفندهای روانی- رسانه‌ای اساساً می‌کوشد تا راه رفع تحریم را در مذاکره و تسلیم قلمداد کند و در نقطه مقابل، مقاومت را غیرمنطقی، بی‌نتیجه، شیوه‌ای منقضی و... نشان دهد. با شکست این جریان از طریق تبیین صحیح و دقیق، این موانع ذهنی برداشته می‌شود و با رفع این موانع، گفتمان شکست تحریم غلبه پیدا می‌کند و آنگاه عمده‌ی تمرکز کشور و مسئولان به جای مذاکره، معطوف به شیوه‌های قوی شدن و خنثی‌سازی تحریم‌ها می‌شود.

۶- چگونگی جهاد تبیین

اگر ارکان جهاد تبیین را شامل رهبری معظم انقلاب به‌عنوان ایده‌پرداز و سرآمد، نخبگان انقلابی، رسانه‌های انقلابی و توده‌های انقلابی بدانیم، در بحث از چگونگی انجام جهاد تبیین باید متذکر شد که چگونگی جهاد تبیین بیشتر متوجه نخبگان انقلابی و رسانه‌های انقلابی است. به بیان دقیق‌تر، نخبگان و رسانه‌های انقلابی باید تلاش کنند تا با تبیین هنرمندانه دیدگاه‌های مقام معظم رهبری، بصیرت عامه را در برابر جنگ شناختی دشمنان تقویت کنند. بنابراین، تشریح شیوه‌ها و چگونگی جهاد تبیین، ناظر و معطوف به این دو رکن تشریح می‌شود. نکته مهم در ارتباط با رسالت‌های این دو رکن در جهاد تبیین این است که جنس رسالت‌های نخبگان و مسئولان بیشتر از نوع اقدام و عمل است و جنس رسالت‌های رسانه‌ها بیشتر ماهیت تبیینی دارد. ممکن است گفته شود که اقدام و عمل چه نسبتی با تبیین دارد که در پاسخ می‌گوییم که اساساً این که جریان تحریف امیدوار به جنگ شناختی است، به دلیل واقعیت‌های نامطلوبی است که در کشور وجود دارد. بنابراین، اگر قرار است که جهاد تبیین موفق شود، باید هم‌راستا و هم‌پای با اقدامات رسانه‌ای و تبیینی، مسئولان و کارگزاران نظام برای رفع واقعیت‌های نامطلوب و گره‌گشایی از زندگی روزمره مردم تلاش کنند تا از این طریق، اقدامات تبیینی به‌راحتی مورد قبول افکار عمومی واقع شود.

۶-۱- نخبگان انقلابی و جهاد تبیین

نخبگان انقلابی هم شامل مسئولان و کارگزاران نظام می‌شود و هم سایر نخبگان انقلابی که اگرچه ممکن است مسئولیت اداری مشخصی نداشته باشند، اما از قدرت تأثیرگذاری و مرجعیت فکری سیاسی برخوردارند. این نخبگان می‌توانند به شیوه‌ها و راه‌کارهای زیر به انجام رسالت‌های تبیینی همت گمارند.

۶-۱-۱- اقدام و عمل به جای گفتار درمانی

واقعیت آن است که تبیین فقط روشنگری با زبان یا از طریق کنش‌های کلامی نیست، بلکه مهم‌تر از این، تبیین باید از طریق انجام اقدامات لازم و گره‌گشا صورت گیرد. به‌عنوان مثال، وقتی افکار عمومی از مشکل خاصی رنج می‌برد، بهترین تبیین برای آن‌ها، حل و رفع آن مشکل است. بنابراین، به جای وعده دادن و هرگونه کنش کلامی، نخبگان و مسئولان انقلابی باید در متن جامعه حضور پیدا کرده و با اقدامات خود پیام‌آور امید و اعتماد برای جامعه باشند (Khamenei, 2012/01/27).

۶-۱-۲- هم‌دلی با مردم

با توجه به جایگاه بی‌بدیل مردم در نظام اسلامی، نخبگان و مسئولان نمی‌توانند نسبت به دغدغه‌ها و مشکلات مردم بی‌تفاوت باشند. به‌منظور جهاد تبیین نیز نخبگان و مسئولان انقلابی باید تلاش کنند تا با قرار گرفتن در متن مشکلات جامعه، به صورت حقیقی و انقلابی با مردم ابراز همدلی کرده و صادقانه و فداکارانه برای حل مشکلات آن‌ها تلاش کنند. فایده این مهم آن است که با زدودن تصورات قالبی افکار عمومی از مسئولان، از ایجاد شکاف میان مسئولان و مردم جلوگیری می‌کند و خود به خود خنثی‌کننده بخش عظیمی از سم‌پاشی‌های شناختی دشمنان خواهد بود.

۶-۱-۳- تصویر کارآمد از خود ارائه دادن

برای ارائه تصویر کارآمد از مسئولان نزد مردم، آن‌ها باید ضمن حضور میدانی و کار پرشدت و مداوم، اراده تسلیم‌ناپذیر خود برای حل مشکلات را به کار بسته و عزم خود را پیش از پیش برای گره‌گشایی از شرایط کشور و مشکلات مردم جزم کنند. اگرچه ممکن است همه تلاش‌های آن‌ها در این زمینه، به نتیجه کامل هم نرسد. در این باره آیت‌الله خامنه‌ای می‌فرماید: «بایستی تصویر دولت در چشم مردم تصویر یک گروه توانا و کارآمدی باشد که دارند تلاش می‌کنند. حالا البته انسان تلاش که می‌کند همیشه موفق نمی‌شود، نفس اینکه دارند تلاش می‌کنند و کار می‌کنند برای مردم جذاب است. شما ملاحظه کردید ما در بازی فوتبال امسال در مقابل اسپانیا گل خوردیم اما همه، تیم ما را تأیید کردند ... گفتم: کارتان عالی بود. مردم هم آمدند در خیابان‌ها در حالی که گل خورده بودیم. چرا؟ چون خوب بازی کردند، چون همه دیدند که اینها در میدان تلاش کردند، عرق ریختند، ابتکار به خرج دادند، شجاعت به خرج دادند. دروازه‌بان با هوشمندی و فداکاری و سرعت عمل یک کاری کرد که کارستان بود. مردم وقتی این را از شما ببینند برایتان شعار می‌دهند، به نفعتان شعار می‌دهند، این باید احساس بشود. آدم ممکن است مشکل را هم یک جایی نتواند حل کند.

همین قدر که بدانند وارد میدان هستید و دارید تلاش می‌کنید، روز و شب نمی‌شناسید، به مردم پیام اقتدار را می‌دهد. باید احساس بکنند دارد کار می‌شود» (Khamenei, 2018/07/15).

۶-۱-۴- حفظ وحدت و یکپارچگی

میان حفظ و تقویت انسجام نخبگانی در سطح کشور با امید و اعتماد مردم به حل مشکلات و پیشبرد اهداف انقلاب رابطه مستقیم وجود دارد؛ زیرا با وحدت داشتن و منسجم بودن نخبگان و مسئولان و هم‌صدایی آن‌ها، تمرکز انرژی و ظرفیت‌های کشور برای گره‌گشایی از وضعیت کشور بیشتر می‌شود. در نقطه مقابل، علنی شدن اختلاف مسئولان و نخبگان، بهانه‌های لازم را برای جریان تحریف فراهم می‌کند تا ضمن تشدید و برجسته‌سازی این اختلاف‌ها، مسئولان و نخبگان نظام را نسبت به چالش‌های زندگی مردم بی‌تفاوت نشان داده و از این طریق، یأس و ناامیدی را در جامعه ترویج کند. در این زمینه، آیت‌الله خامنه‌ای می‌فرماید: «عزیزان من! اگر دشمن در ما وحدت را مشاهده کند، در ما احساس قدرت را ببیند - که ما احساس قدرت می‌کنیم - در ما عزم را ببیند، عقب می‌نشیند. دشمن اگر ببیند که ملت ایران و جوان‌های مؤمن ایرانی احساس حضور می‌کنند، احساس وظیفه می‌کنند و قدرتمندانه در وسط می‌داند، عقب‌نشینی خواهد کرد؛ اما اگر احساس کنند که ضعف هست، احساس کنند اختلاف هست، احساس کنند بین مسئولین کشور هم‌جهتی و هم‌سخنی وجود ندارد یا بین مردم و مسئولین کشور فاصله افتاده است، تشویق می‌شوند به اینکه شدت عمل خودشان را زیاد کنند. این را همه توجه داشته باشند، هم مسئولین کشور، هم آحاد مردم و بخصوص جوانان عزیز، ما بایستی به دشمن پیام قدرت بدهیم، نه پیام ضعف؛ در حرف ما، در رفتار ما، در منش زندگی ما، دشمن باید احساس کند با یک مجموعه مقتدر مواجه و روبه‌رو است؛ اگر در ما احساس ضعف بکند، جری می‌شود و شدت عملش را افزایش خواهد داد؛ مراقب باشید» (khamenei, 2018/10/17).

۶-۱-۵- پیشگامی در حوزه‌های انقلابی

برای مقابله با سم‌پاشی‌های جریان تحریف، مسئولان باید در حوزه‌های انقلابی مانند محرومیت‌زدایی، ساده‌زیستی، پرهیز از ثروت‌اندوزی و... پیشگام باشند؛ زیرا در جنگ روایت‌ها توسط جریان تحریف، آن‌ها بر مواردی چون رواج تجمل در میان مسئولان یا بی‌توجهی مسئولان به مسائل طبقات فرودست و مستضعف جامعه متمرکز می‌شوند و از این طریق تلاش می‌کنند تا زمینه‌های ذهنی و روانی لازم را برای اثرپذیری تبلیغات سوء خود فراهم کنند.

۶-۱-۶- تقویت کارویژه پاسخگویی

این موضوع که هم مرتبط با ارائه‌ی تصویر کارآمد از مسئولان می‌باشد و هم گرفتن ابزار رسانه از دشمن؛ بدین معناست که مسئولان امروزه باید بیش از هر زمان دیگری در قبال سیاست‌ها و اقدامات خود پاسخگو باشند. به زبان ساده‌تر، ارتباط و گفتگوی مستمر مسئولان با مردم و قرار دادن آن‌ها در جریان امور و اقدامات مختلف خود، به منظور اقتناع‌سازی افکار عمومی، اگرچه اقدامی بدیهی و همیشگی محسوب می‌شود، اما در برهه‌ی کنونی به سبب سم‌پاشی‌های جریان تحریف، ضرورت آن بیشتر احساس می‌شود. می‌توان گفت که به میزانی که مسئولان در قبال عملکرد خود پاسخگوتر باشند، جریان تحریف به همان میزان منزوی‌تر خواهد شد.

۶-۲- رسانه‌ها و جهاد تبیین

درباره چگونگی نقش‌آفرینی رسانه‌ها در جهاد تبیین نیز می‌توان به راه‌کارهای زیر اشاره کرد.

۶-۲-۱- تلاش برای تقویت سواد رسانه‌ای جامعه

سواد رسانه‌ای ابزار فهم و تمیز حقیقت از آگاهی کاذب در فضای انبوه روایت‌های رسانه‌ای و واژگونی «مارپیچ سکوت» و سایر ترفندهای عملیات روانی- رسانه‌ای جریان تحریف است. این مهم را می‌توان تقویت بصیرت عمومی در حوزه رسانه‌ها دانست که سبب می‌شود مخاطب در فضای رسانه، هر خبر، تحلیل و نقدی را به راحتی نپذیرد و بنابراین، بتواند خود را از دام‌های فریبنده نجات دهد (Ansari, et al., 2024: 130). برای تقویت سواد رسانه‌ای، باید به سرفصل‌هایی از قبیل آشناسازی مخاطبان با جریان تحریف، نحوه کنش‌گری و اهداف آن، معرفی شبکه‌سازی‌های دشمنان و عوامل داخلی آن‌ها، آموزش چگونگی استفاده از رسانه‌های مجازی و... به صورت ویژه توجه شود.

۶-۲-۲- ایجاد جریان تبیین برای رصد تحریف‌ها و روشنگری به هنگام

اقدامات تبیینی توسط رسانه‌ها علاوه بر این که باید یک حرکت سازمان‌دهی‌شده، هدفمند و مستمر باشد، همچنین باید از دو ویژگی مهم دیگر نیز باید برخوردار باشد؛ اول ابتکار عمل داشتن و منفعل نبودن و دوم تهاجمی بودن. اجازه و فرصت دادن به جریان تحریف که کار خودش را بکند و سپس ما بخواهیم روشنگری کنیم؛ یعنی حداقل نیمی از بازی را باختن! و همواره قرار گرفتن در موضع پاسخگویی و جواب پس دادن نیز نتیجه‌اش واگذاری نیمه دیگر بازی خواهد بود! لذا در مجموع، جریان روشنگری باید جریانی باشد سازمان‌یافته، هدفمند، مستمر، فعال و تهاجمی. البته یک تفاوت معناداری بین جریان تحریف با جریان روشنگری وجود دارد و آن نسبتش با حقیقت و

نشریه شناخت پژوهی مطالعات سیاسی

صداقت است؛ جریان تحریف جریانی دروغ‌پرداز و اغواگر است در حالی که مینا و زیرساخت جریان روشنگری، حقیقت و صداقت است حتی در مواجهه با دشمن! اطلاع‌رسانی صحیح و به هنگام به علاوه تبیین منطقی مواضع و موضوعات تا حد زیادی می‌تواند جریان تحریف را خنثی کند هر چند عده و عده این جریان آنچنان زیاد است- به طول جبهه دشمن- که نمی‌توان همه آن را خنثی و بلا اثر نمود (Fazaeli, 2021).

۶-۲-۳- دقت در انتشار خبرهای خوب

برخی رسانه‌ها با برجسته کردن نقاط ضعف و برخی خطاها و در نقطه مقابل، بی‌توجهی یا کم‌توجهی به نقاط مثبت و قوت‌ها در حوزه‌های مختلف، خواسته یا ناخواسته کارکردی شبیه جریان تحریف پیدا کرده‌اند. بنابراین، برای مدیریت این وضعیت، رسانه‌های مختلف باید به نشر خبرهای خوب و خدماتی که در کشور ارائه می‌شود، توجه جدی داشته باشند.

در همین راستا باید اشاره کرد که در کنار قوت‌ها و دستاوردهای انقلاب اسلامی، امروزه نقص‌ها و ضعف‌هایی هم موجود است. حال اگر به هر دلیلی جوانان از توجه به نقاط قوت غفلت کرده و به نقاط ضعف بیشتر توجه کند، گرفتار ناامیدی می‌شود. بنابراین، باید تحلیل و نگرش جامع و سیستمی در ارزیابی شرایط کشور تقویت شود؛ بدین ترتیب که نباید روایتی یک‌جانبه و بخشی به مخاطب القا شود تا به این نتیجه برسد که بن‌بست (هایی) در کشور وجود دارد، بلکه در عین بیان و تبیین نقاط قوت، باید تبیین شود که همانگونه که در گذشته، دستاوردهای متعددی به دست آمده، مشکلات موجود نیز قابل حل می‌باشد (Solhmirzaei, 2022: 346-347). بنابراین، در نگاه سیستمی، باید ضعف‌ها و قوت‌ها را توأمان دید؛ توجه بیشتر به هر یک، منجر به بخشی‌نگری می‌شود، تبعاتی دارد و با واقعی‌بینی در منافات دارد.

۶-۲-۴- تبیین منشأ ناکارآمدی‌ها و ضعف‌ها

با وجود دستاوردها، برکات و نقاط قوت فراوان در کارنامه انقلاب اسلامی، ناکارآمدی‌ها و ضعف‌هایی نیز وجود دارد که تبیین منشأ آن‌ها ضروری است. در این زمینه، رسانه‌ها باید با تبیین دقیق، ظریف، ماهرانه و هنرمندانه، روایتی درست و منطبق با واقعیت‌ها برای مخاطبان ارائه کنند؛ بدین ترتیب که میان مدیریت انقلابی و دینی و ضعف عملکرد برخی مدیران تفکیک قائل شده و تبیین کنند که ضعف‌های موجود، در عملکرد برخی مسئولان ریشه دارد نه در ذات مدیریت دینی یا حاکمیت نظام اسلامی. در واقع، رسانه‌ها باید شبهه ناکارآمدی مدیریت دینی را به نحو مطلوب تبیین و پاسخ دهند، به گونه‌ای که نزد افکار عمومی، ضعف‌های مدیریتی یک ارگان یا یک فرد، به

جهاد تبیین راهبرد مقابله با جنگ شناختی با تأکید بر دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای

دین و نظام اسلامی تسری پیدا نکند. در زمینه منشأ ناکارآمدی‌ها و ضعف‌ها، مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی تصریح دارند: «محصول تلاش چهل ساله، اکنون برابر چشم ما است: کشور و ملتی مستقل، آزاد، مقتدر، باعزت، متدین، پیشرفته در علم، انباشته از تجربه‌هایی گران‌بها، مطمئن و امیدوار، دارای تأثیر اساسی در منطقه و دارای منطق قوی در مسائل جهانی، رکورددار در شتاب پیشرفتهای علمی، رکورددار در رسیدن به رتبه‌های بالا در دانشها و فناوری‌های مهم از قبیل هسته‌ای و سلول‌های بنیادی و نانو و هوافضا و امثال آن، سرآمد در گسترش خدمات اجتماعی، سرآمد در انگیزه‌های جهادی میان جوانان، سرآمد در جمعیت جوان کارآمد، و بسی و ویژگی‌های افتخارآمیز دیگر که همگی محصول انقلاب و نتیجه‌ی جهت‌گیری‌های انقلابی و جهادی است. و بدانید که اگر بی‌توجهی به شعارهای انقلاب و غفلت از جریان انقلابی در برهه‌هایی از تاریخ چهل ساله نمی‌بود- که متأسفانه بود و خسارت بار هم بود- بی‌شک دستاوردهای انقلاب از این بسی بیشتر و کشور در مسیر رسیدن به آرمان‌های بزرگ بسی جلوتر بود و بسیاری از مشکلات کنونی وجود نمی‌داشت.»

۶-۲-۵- تبیین ماهیت دشمن و توطئه‌های آن

بدون شک، تأثیرپذیری بخش از افکار عمومی داخلی از اقدامات روانی- رسانه‌ای دشمن در قالب واژگونه نشان دادن واقعیت‌های مرتبط با کشور، به دلیل عدم آگاهی و شناخت آن‌ها از تلاش دشمن برای ارائه‌ی تصویر نامطلوب از کشور است. به بیان دیگر، هنوز بخشی از جامعه به نقش رسانه‌ها، فضای مجازی و تریبون‌های دشمن در ماتریس خصومت‌ورزی نظام سلطه با انقلاب اسلامی آگاهی چندانی ندارد و بنابراین، تصور می‌کنند که تمام آنچه که در رسانه‌ها منتشر می‌شود، صحیح و منطبق با واقع است. در این راستا که اتفاقاً معطوف به تقویت سواد رسانه‌ای جامعه هم می‌باشد، باید به تبیین نقش رسانه‌ها و فضای مجازی در دشمن نظام سلطه با انقلاب اسلامی و اساساً جایگاه جنگ روانی- رسانه‌ای در راهبردهای مقابله‌ای دشمن با نظام و انقلاب؛ که در قالب تحریف خود را نشان می‌دهد، بایستی با دقت و ظرافت تبیین و تشریح شود. آشنایی با رسانه‌های معاند، اهداف و گردانندگان آن‌ها در این زمینه می‌تواند مدنظر قرار گیرد تا مخاطب ابتدا به ساکن بدانند با چه رسانه‌هایی طرف است و این رسانه‌ها چه اهدافی دارند.

۶-۲-۶- توجه جدی به فعالیت‌های فکری و اندیشه‌ورزانه

در جامعه مخاطب انقلابی، به دلایل مختلف، آنچه که در سال‌های اخیر رواج یافته و جذابیت پیدا کرده است، غلبه‌ی خبرمحوری و رویدادمحوری به جای مطالعه عمیق و تحلیل محوری است.

نشریه شناخت پژوهی مطالعات سیاسی

مبتنی بر این عارضه، بخشی از جامعه انقلابی، به دلیل ضعف آگاهی و قدرت تحلیل، به راحتی تحت تأثیر تبلیغات سوء دشمنان قرار می‌گیرد. این در حالی است که معتقد به مبانی نظام و سیاست‌های آن بوده، اما چون ضعف آگاهی و تحلیلی دارد، از فضا سازی رقیب متأثر می‌شود. برای رهایی از این نقیصه بایستی فعالیت‌های فکری و اندیشه‌ورزانه مانند کتاب‌خوانی، کرسی‌های فکری و نظریه پردازی جایگاه متناسب با خود را پیدا کند. اساساً اکنون رسانه‌های انقلابی وظیفه دارند که در کنار پمپاژ خبرهای خوب و دقت و سرعت در اطلاع‌رسانی، بن‌مایه‌های معرفتی و آموزشی جامعه مخاطب خود را بیش از پیش تقویت کنند؛ زیرا غبار تحریف دقیقاً بر شاخه‌های ضعف تحلیل قرار می‌گیرد و بارور می‌شود.

۶-۲-۷- تبیین فرصت‌های جنگ اقتصادی

بدین نحو که اگرچه شرایط جنگی کنونی، تضییقات و تنگناهایی را برای مردم ایجاد کرده، اما به شرط هوشیاری و بهره‌برداری از فرصت‌های این مرحله، آینده‌ای بهتر ان شاء الله پیش روی ما قرار دارد. به عنوان مثال، در شرایط کنونی از میزان فروش نفت کشور کاسته شده، اما باید بدانیم که رهایی از وابستگی به نفت جزو سیاست‌ها و برنامه‌های کلان انقلاب و نظام اسلامی است و باید از شرایط موجود برای گام برداشتن در مسیر قوی شدن استفاده کرد. فراموش نکنیم که پالایشگاه ستاره خلیج فارس در همین شرایط تحریمی ساخته شد و امروزه با تولید روزانه ۴۰ میلیون لیتر بنزین، ابزار تحریم بنزین را از دست دشمن خارج کرده است.

۶-۲-۸- تبیین ماهیت انقلاب اسلامی

به موازات تدام پیش‌روندگی انقلاب اسلامی، معرفت درباره آن نیز باید توسعه و تعمیق یابد. در این زمینه نیز رسانه‌ها می‌توانند پیشگام شده و در زمینه‌هایی چون تبیین ریشه‌های تاریخی، چیستی، چرایی، ماهیت، اهداف، دستاوردها، چالش‌ها، دشمنان داخلی و خارجی، معرفی رهبران و چهره‌های برجسته انقلابی، دلایل ماندگاری انقلاب اسلامی، نقش انقلاب اسلامی در تغییر هندسه قدرت نظام جهانی و... برای تبیین ماهیت انقلاب اسلامی تلاش کنند. در این زمینه، مقام معظم رهبری می‌فرمایند: «یک پیام از پیام‌های مظلوم و فراموش شده‌ای که بار دیگر بایستی به آن اهتمام ورزید و آن را به ذهن‌های مردم منتقل کرد، عظمت و شکوه و اهمیت انقلاب اسلامی ماست. این انقلاب چیز کوچکی نبود و تمام هم نشده است. انقلاب فقط شورش کردن، به خیابان ریختن و جنجال کردن نیست. انقلاب یعنی تغییر بنیادین همه‌ی نهادهای اصلی زندگی جامعه؛ تغییر بنیادین آنچه غلط و کج و نابجاست، به آنچه صحیح و مستقیم و بجاست. این حرف را ما از اول هم می‌گفتیم و چنین نیست

جهاد تبیین راهبرد مقابله با جنگ شناختی با تأکید بر دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای

که امروز بگوییم. این امری است که بتدریج و در طول زمان با تلاش و مجاهدت دائمی انجام می‌گیرد؛ مشروط بر این که روح و خواست و ضرورت انقلاب در مردم باقی بماند. چند سال است که پیام‌های متعددی از طرف همان جبهه‌ی مقابلی که به آن اشاره کردم، مرتب به مغز مردم وارد می‌شود که انقلاب تمام شد، انقلاب بیخود است و اصلاً انقلاب غلط است! آنها معنای انقلاب را تحریف می‌کنند و انقلاب را به معنای یک شورش کور، حرکت خشن و بی‌هدف معنا می‌کنند و می‌گویند غلط بود، درست نبود و اصلاً دوران انقلاب‌ها تمام شده است! ... خود انقلاب، یک پیام است که باید آن را منتقل و بیان کنید» (Khamenei, 2003/02/04).

۶-۲-۹- تبیین دستاوردهای گام اول انقلاب

رسانه‌ها و فضای مجازی در زمینه تبیین دستاوردهای گام اول انقلاب نیز می‌توانند کارویژه‌ها و رسالت‌های خطیری را انجام دهند. این امر به‌ویژه از آن روی اهمیت دارد که باعث تقویت امید و اعتماد در جامعه می‌شود؛ زیرا وقتی افکار عمومی بدانند که دستاوردهای عظیم انقلاب در شرایط فشار، دشمنی، کمبود امکانات و فراوانی موانع و به تعبیر مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم، «بدون هیچ تجربه پیشینی و راه طی شده‌ای» حاصل شده است، در مقابل شرایط موجود ناامید نمی‌شود و می‌تواند امیدوار باشد که نظام اسلامی، از قابلیت لازم برای تبدیل تهدید تحریم به فرصت شکوفایی و قوی شدن برخوردار است.

۶-۲-۱۰- شناساندن تجربیات گذشته به جوانان امروز

تلاش برای تقویت آگاهی و حافظه تاریخی مردم، به‌ویژه نسل جوان، ضرورتی اساسی در شرایط امروزی است. در این زمینه، می‌توان به مواردی نظیر این که وابستگی چه آسیب‌هایی برای کشور به بار می‌آورد، پیشگیری از جا زدن جلاذ به جای شهید، لطمات و خسارت‌های دخالت بیگانگان در تحولات تاریخ معاصر ایران و... پرداخت. ضرورت نقش‌آفرینی رسانه‌ها در همه این موارد بدیهی و مسلم است. توجه به این موضوع، ضمن درک موقعیت کنونی کشور و انقلاب، نسل جوان را بیش از پیش به کشور و انقلاب دل‌بسته می‌سازد. در این زمینه، آیت‌الله خامنه‌ای در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی تصریح دارد: «برای برداشتن گام‌های استوار در آینده، باید گذشته را درست شناخت و از تجربه‌ها درس گرفت؛ اگر از این راهبرد غفلت شود، دروغ‌ها به جای حقیقت خواهند نشست و آینده مورد تهدیدهای ناشناخته قرار خواهد گرفت. دشمنان انقلاب با انگیزه‌ای قوی، تحریف و دروغ‌پردازی درباره‌ی گذشته و حتی زمان حال را دنبال می‌کنند و از پول و همه‌ی ابزارها

نشریه شناخت پژوهی مطالعات سیاسی

برای آن بهره می‌گیرند. رهنمان فکر و عقیده و آگاهی بسیارند؛ حقیقت را از دشمن و پیاده‌نظامش نمی‌توان شنید.»

بر این اساس، مشخص است که رسانه‌های انقلابی باید روایت گذشته را خود در دست گرفته و مجالی برای دشمن ایجاد نکنند تا با جنگ شناختی، روایتی تحریف شده از آن را به نسل جوان ارائه کند.

۶-۲-۱۱- تبیین ظرفیت‌های گره‌گشای کشور

برای حل مشکلات کشور، باید پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های کافی وجود داشته باشد که به دلایل مختلف، از جمله برکات گام اول انقلاب، این‌گونه ظرفیت‌هایی در کشور وجود دارد. نکته مهم در این میان آن است که با معرفی، تعریف و تبیین این ظرفیت‌ها، امید و اعتماد به‌ویژه نزد نسل جوان تقویت شده و آن‌ها برای پیشبرد گام دوم انقلاب مصمم‌تر می‌شوند. نکته مهم در این زمینه آن است که بدون شک ظرفیت‌های کشور برای پیشبرد گام دوم انقلاب، فراتر از گام اول است. در واقع، از آنجا که در جنگ شناختی با بن‌بست‌نمایی برای امیدزایی تلاش می‌شود، در نقطه مقابل باید تلاش شود تا ظرفیت‌های گره‌گشای کشور از جمله ظرفیت‌های انسانی، علمی، منابع طبیعی، موقعیت ژئوپلیتیکی و... باید مورد بازگویی قرار گیرد (بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی).

۶-۲-۱۲- معتبرسازی نگاه به درون برای گره‌گشایی از وضع موجود

تجربه‌های مختلف در گام اول انقلاب گویای آن است که از یک سو اعتماد به ظرفیت‌های داخل کشور، با وجود موانع و تنگناها، حلال مشکلات بوده و توانسته است، گره‌گشا و دستاورد آفرین باشد و از سوی دیگر، برون‌گرایی منشأ آسیب و افزایش دامنه مشکلات و چالش‌ها بوده است (بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی). بر این اساس، رسانه‌ها باید با روایت هر دوی این واقعیت‌ها، افکار عمومی را نسبت به کارآمدی نگاه به درون و آسیب‌زایی نگاه به بیرون آگاه کنند. اهمیت این مهم بدان سبب است که محوریت اقدامات جریان تحریف را واژگونه می‌کند؛ زیرا این جریان درصدد معتبرسازی این گزاره برای افکار عمومی و مسئولان کشور است که با نگاه به درون نمی‌توان مشکلات کشور را حل کرد و جمهوری اسلامی ایران برای حل مشکلات خود لاجرم باید در نظام جهانی هضم شده و سلطه استکبار را بپذیرد.

۶-۲-۱۳- الگوسازی صحیح

توجه به الگوسازی از شخصیت‌ها و شیوه‌های جهادی و انقلابی برای گره‌گشایی از وضع موجود کشور، یک ضرورت است که در تمرکز ظرفیت‌ها و منسجم‌سازی آن‌ها اثرگذار است. به عبارت

جهاد تبیین راهبرد مقابله با جنگ شناختی با تأکید بر دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای

دیگر، در گام دوم انقلاب اسلامی باید به جای الگوهای چون سلبریتی‌ها، به الگوسازی از اسوه‌های جهاد و شهادت، شخصیت‌های انقلابی، علمای برجسته، چهره‌های فرزانه‌ی علمی و دانشگاهی و... توجه شود تا نسل جوان کشور آنها را چراغ راه خود قرار دهد.

۶-۲-۱۴- ارائه روایت اول از رخدادهای کشور

ارائه روایت اول از رخدادهای جاری کشور، بایسته دیگری است که رسانه‌ها باید برای انجام رسالت‌های تبیینی خود به آن توجه داشته باشند. به‌ویژه با توجه به گسترش رسانه‌های مجازی، ایجاد پدیده‌های نوینی چون «شهروند خبرنگاری» و شکل‌گیری «خود ارتباطی توده‌ای» که تولید و انعکاس اخبار و رویدادها را در مقایسه با گذشته، سرعت بخشیده است، توجه به این موضوع، اهمیت مضاعف دارد. مسلم است که توجه به این مهم، شیوه‌ای است که ابزار رسانه را از دست دشمن می‌گیرد.

در توضیح باید گفت که برای اعتبارزدایی از فراواقعیتی که در ارتباط با علایق سیاسی واحدهای سیاسی متخاصم در ایران شکل گرفته است، باید تلاش شود تا روایت اول از رویدادهای مختلف کشور از سوی رسانه‌های داخلی ارائه شود تا شهروندان با وقوع هر اتفاقی، درصدد دستیابی به حقیقت از کانال رسانه‌های بیگانه نباشند. اهمیت این موضوع بدان سبب است که صرف «قابلیت دسترسی» می‌تواند تأثیر تعیین‌کننده‌ای در پذیرش یک روایت داشته باشد (Haghighat, 2008: 538). به تعبیر دقیق‌تر، در شرایطی که شهروندان به‌ویژه در بزنگاه‌ها و موقعیت‌های حساس درصدد آگاهی از حقیقت رویدادهای جاری کشور هستند، صرف اطلاع‌رسانی سریع از حقیقت این رویدادها در خنثی‌سازی روایت‌سازی‌هایی که در قالب فراواقعیت جلوه‌گر می‌شود، تأثیر جدی دارد؛ زیرا اگرچه روایت‌ها باید از «قابلیت اعتبار» هم برخوردار باشند تا مورد پذیرش عامه قرار گیرند، اما در شرایط بی‌قراری‌های اجتماعی، ارائه شدن در زمینه‌ای که دیگران هنوز نتوانسته‌اند روایت خود از رویدادهای جاری را ارائه کنند، می‌تواند در باورپذیرسازی و افزایش جذابیت‌های روایت اول تأثیرگذار باشد.

نتیجه‌گیری

تصویرسازی نامطلوب از شرایط ایران در سایه‌ی ایجاد یک حاد واقعیت در جنگ شناختی، پروژه‌ای است که در جنگ ترکیبی نظام سلطه علیه جمهوری اسلامی ایران، یک ضلع مهم محسوب می‌شود. این پروژه که با بهره‌برداری از برخی شرایط نامطلوب داخلی و با کارگزاری جریان تحریف

نشریه شناخت پژوهی مطالعات سیاسی

اجرائی می‌شود، در اساس معطوف به عمق‌بخشی و توسعه خسارت‌های جنگ‌های اقتصادی، سیاسی و امنیتی به ایران می‌باشد. بر این اساس، تلاش شد تا به این پرسش پاسخ داده شود که در مقابل جنگ شناختی دشمنان چگونه می‌توان به جهاد تبیین پرداخت؟ در دو سطح مسئولان و نخبگان انقلابی و رسانه‌ها به این سؤال پاسخ داده شد.

بنابراین، برای مقابله با جنگ شناختی، در جهاد تبیین ضمن تلاش برای اعتبارزدایی از آن از طریق تشکیک در مفروضات آن، باید تلاش شود تا واقعیت‌های امیدبخش کشور و ظرفیت‌های بن‌سست‌شکناهی نظری و عملی بازگو شود. همچنین باید تلاش شود تا با انجام اقدامات مناسب و گره‌گشا، امید و اعتماد افکار عمومی به نظام و کارگزاران آن برای حل مشکلات و عبور از شرایط کنونی حفظ و تقویت شود. در واقع، در جهاد تبیین در مقابل جنگ شناختی، علاوه بر اقدامات گره‌گشای مسئولان و نخبگان انقلابی، رسانه‌ها نیز باید ضمن ایجاد جریان تبیین برای رصد تحریف‌ها و روشنگری به هنگام و دقت در انتشار اخبار خوب و امیدبخش، ماهیت و دستاوردهای انقلاب اسلامی، منشأ ناکارآمدی‌ها و ضعف‌های موجود در کشور، فرصت‌های جنگ اقتصادی، ظرفیت‌های انقلاب اسلامی را با دقت و ظرافت تبیین کرده و به معترسازی نگاه به درون برای حل مشکلات موجود کشور و... توجه داشته باشند. مسلم است که دشمن در جنگ ترکیبی شناخت‌محور خود به صورت جامع و همه‌جانبه به میدان آمده است. بنابراین، در نقطه مقابل نیز باید در همه حوزه‌ها به‌ویژه در جهاد تبیین نیز به صورت جامع و همه‌جانبه عمل شود. به همین دلیل است که رهبر معظم انقلاب، جهاد تبیین را فریضه‌ای «همگانی» دانسته‌اند.

در پایان پیشنهاد می‌شود که سایر پژوهشگران ابعاد دیگر این موضوع؛ از جمله اثرسنجی جنگ شناختی بر رخدادهای سیاسی ایران: مورد مطالعه آشوب‌های سال ۱۴۰۱ یا چهاردهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری، اثرسنجی جنگ شناختی بر تحولات فرهنگی اجتماعی در ایران امروز، تأثیر جنگ شناختی بر پتانسیل‌های اعتراضی نهفته در جامعه ایران و... را مورد مذاقه علمی قرار دهند.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان، مقاله پیش‌رو فاقد هر گونه تعارض منافع بوده است.

Translated References to English

Ansari Jafari, M.H., Rasouli, M.R., Khajeh Nouri, N. (2024). The role of critical thinking in improving the function of media literacy by relying on the cognitive system of the audience. *New Media Studies*, Spring, No. 37. [In Persian]

- Barznouni, M.A., Farhadi, F. (2019). Future studies of America's strategies to deal with Iran based on scenario writing. Afagh Amnyyat, 13th year, 46th issue, spring. [In Persian]
- Bashirieh, H. (2006). A Preface to the Political Sociology of Iran (Islamic Republic Period). 4th edition, Tehran: Contemporary View. [In Persian]
- Baudrillard, j.(1998) Simulacra and Simulation
- Farshbaf, A. (2021). What and why "Jihad Tabayin. at: <https://www.farsnews.ir/>(In Persian).
- Fazaeli, M. (2021). The flow of distortion and the way to deal with it. at: <https://snn.ir>. [In Persian]
- Ghasemi, F. (2012). Principles of International Relations, 4th edition. Tehran: Mizan. [In Persian]
- Ghorbani, M., Saedi, M. (2021). Guidance for Jihadists, Tehran: IRGC Political Vice-Chancellor. [In Persian]
- Haghighat, S.S. (2007). Political Science Methodology, second edition. Qom: Mofid University. [In Persian]
- Kavand, N., Mohammadi Moghadam, Y. (2022). The Conceptual Model of Explanation Jihad from the Supreme Leader's Point of View. Basij Strategic Studies, Volume 25, Number 2, pp. 153-184. [In Persian]
- Khamenei, S.A. (2002). Statements in the meeting with the officials of the Broadcasting Organization, <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=7227>. [In Persian]
- Khamenei, S.A. (2020). Statements in the conference of tens of thousands of people "Serving the Basijians" in Azadi Stadium. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=40645>. [In Persian]
- Khamenei, S.A. (2020). Statements in the meeting of members of the government delegation, <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=40399>. [In Persian]
- Khamenei, S.A. (2020). Statements on the occasion of Eid al-Adha, <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=46146>. [In Persian]
- Khamenei, S.A. (2021). Statements of the Supreme Leader in the meeting with the commanders and employees of the Air Force and Air Defense, <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=49572>. [In Persian]
- Malekzadeh, M. (2023). Functions and consequences of explanation jihad in the internationalization of the resistance model from the point of view of Ayatollah Khamenei. Islamic Government, Volume 28, Number 2, Serial Number 108, pp. 155-181. [In Persian]
- Moghadamfar, H., Mohseni Ahouei, I. (2021). Cognitive War: The Science of Winning in the Battle of Minds, Tehran: Tasnim News Agency. [In Persian]
- Mohammadi Najm, S.H. (2007). Cognitive warfare of the fifth dimension of war, Tehran: Educational and Research Institute of Defense Industries. [In Persian]
- Nasiri Fard, A. (2022). Jihad of explanation; Concepts, techniques and skills, Qom: Ma'arif. [In Persian]
- Nikonhad, A., Beyuk, M.(2024). Designing and optimal illustration of "explanatory jihad" in opposition to the phenomenon of cognitive warfare based on the thoughts of the Supreme Leader of the Revolution. Future Studies of the Islamic Revolution, 5th year, spring, number 1 (16 series). [In Persian]
- Solhmirzaei, S. (2022). Jihad of explanation in the thought of Hazrat Ayatollah Khamenei, 23rd edition, Tehran: Islamic Revolution. [In Persian]